

## KOGUMISKONVERENTS „VÕÖRSIL JA KODUS”

25. oktoobril 2007 toimunud Akadeemilise Rahvaluule Seltsi (ARS) viiendal kogumiskonverentsil „Võõrsil ja kodus” tutvustati folkloristide ning naabererialade viimase aasta välitöid. Ekspeditsioon viib meid tavaliselt kodust välja: jälgima, talletama ja uurima ainest, millest igapäevaselt oleme eemal. Ettekannetes vaadeldi lisaks välitööde tutvustamisele, mida tähendab kogumisel „võõras”, milline on kogumine „võõras-te” seas, kuidas saavutada lähedust – ehk teistpidi, kas „võõrus” ülepea ongi probleemiks või võib sellest kogumisel hoopis kasu olla?

Ell Vahtramäe ja Gerd Raassalu kõnelesid Eesti Põllumajandusmuuseumi kogumistööst, mida alustati 1968. aastal. Peamiselt on keskendutud esemete, fotode ja dokumentide kogumisele, milleks on korraldatud kogumisretki. Alates 1980. aastatest on audio- ja videokandjatel jäädvustatud ka endiste talutööde kirjeldusi. Esimene ekspeditsioon suulise ajaloo jäädvustamiseks toimus 2007. aasta septembris Piistaoja külla (Tori vald, Pärnumaa). Lähiaastatel on kavas jätkata esemete kogumist juba

kujunenud skeemide järgi, suulise ajaloo kogumiseks jäävad teadurite ekspeditsioonid ning kogumine loodava korrespondentide võrgu abil.

Helen Kõmmus tutvustas oma ettekandes Eesti Kirjandusmuuseumi etnomusikoloogia osakonna viieliikmelise uurimisrühma tööd Viljandi pärimusmuusika festivalil 2007. aasta suvel. Nelja festivalipäeva jooksul tehti ligi 40 tundi video- ja helisalvestusi. Välitööde üheks peamiseks eesmärgiks oli jäädvustada spontaanset kooslaulmist ja -musitseerimist vabas peoõhkkonnas.

Piret Voolaiu ja Astrid Tuisu ettekanne käsitles 1. märtsist 10. maini 2007. aastal toimunud kogu Eestit hõlmanud koolipärimuse kogumise võistlust. Aktsiooni eesmärk oli ühelt poolt jäädvustada meie koolilaste maailma just sellisena, nagu see tänapäeval on, teiselt poolt aga aidata noori teadvustada eesti pärimust ja kultuuri. Küsitlusele vastas umbkaudu 2800 õpilast 71 koolist neljas vanuserühmas 4.–12. klassini. Arhiivile anti üle umbes 17 000 lehekülge noortepärimust. Viie-

teistkümne aastaga on Eesti ühiskonnas väga palju muutunud, peale on kasvanud uus põlvkond, kelle vaimne pärimus võimaldab jälgida tänapäeva ühiskonnas toimuvaid arenguid ja protsesse. Avatud vastustega küsitluskava koosnes kuuest teemast: vaba aeg ja sõbrad; naljad; hirmud, uskumused ja ennustamine; arvuti ja televisioon; tähtpäevad ja peod; mängud.

Madis Tuuder kõneles Eesti Kunstiakadeemia ekspeditsioonist Siberis Krasnojarski kraisi asuvatesse eesti ja setu küladesse. Lähtuvalt kunstitudengite ettevalmistusest ja huvist on eelmistel kordadel jäädvustatud uuritava rahva materiaalsed kultuuri. Seekord pöörati tähelepanu ka suulisele pärandile ning elukeskkonnale tervikuna. Lisaks ainelisele kultuurile – mitmest külast koostati üksikasjalik kaart ning mõõdistati mitu talukompleksi – uuriti elulugusid ning pärimust, mis enamjaolt salvestati videolindile. Uurimisreisi käigus peatuti pikemalt ka suurima eesti kogukonnaga külas väljaspool Kodu-Eestit – Ülem-Suetukis.

Ka Anu Korb kõneles Siberi eestlaste juures käimisest aastatel 1991–2007. Sel ajavahemikul toimus 12 Eesti Rahvaluule Arhiivi ekspeditsiooni umbes 40 Siberi eesti kogukonda, eesmärgiks nende kogukondade kaardistamine ja võimalikult mitmekülgne pärimusmaterjali kogumine. Kolmandikus neist kogukondadest oldi esimesed Eestist pärit uurijad, teisi olid 1970.–1990. aastatel külastanud naaberalade teadlased või muuseumitöötajad, nt etnoloogid Igor Tõnurist, Edgar Saar ja Mare Piho, keeleteadlased Jüri Viikberg ja Lembit Vaba, rahvastikuteadlane Hill Kulu jt. Välitöid tegevad kogujad/uurijad võivad jutu või laulu sisse panduna saada osaks kogukonna pärimusest, aga ka otseselt pärimusprotsesse suunata, nt väärtustades olemasolevat ning aidates luua uusi traditsioone.

Piret Koosa tutvustas etnoloogide

22. aprillist 12. maini toimunud välitöid Komi Vabariigis, kus viibiti juba teist korda. Söktõvkaris osaleti Komi Riikliku Pedagoogilise Instituudi korraldatud konverentsil „Semioosis ja kultuur“, külastati ka Ust-Kulomi alevit ja Suur-Kužba ning Uljanovo küla. Teemaaliselt jätkas ekspeditsioon eelmisel aastal alustatud tööd. Intervjuudes keskenduti eelkõige religiooniga seotud küsimustele. Oma aktsendi välitöödele andsid samal ajal Eestis toimunud rahutused.

Taisto Raudalaineni ja Marta Heinrichsone ettekandes „Avinurme ümbruses puust ja muust“ anti värvikas ülevaade Avinurme „metsavalla“ külade ainulaadsest ajaloolis-etnograafilis-folkloorsest kontekstist: omaaegse alepõllunduse tagajärjel Avijõe valgadal kujunenud suurpereasustus; riistade valmistamine; talgukultuur; Avinurme kui ida-, ranniku- ja sisemaapoolsete kultuuriliste ja murdejoonte kontaktala. Mainiti ka oletatavaid „idapoolsusi“ tavandis, jutupärimuses, usundis ning toidukultuuris tänavuse välitöö andmetel: itkupulmad ja -matused; nutunaised ja -laulud; kooletamine ja surnuvalvamine; karu- ja seamatused; sünnitusnaised; loomad ja linnud.

Pille Ernits ja Anu Jalak kõnelesid Kodavere murraku alal Sääritsa külas toimunud keelepraktikast, millest võtsid osa neli Tartu Ülikooli eesti ja soome-ugri keeleteaduse tudengit. Noorte keelejuhi oli kohaliku keele hoidja ja kultuuri edendaja Evi Treial. Kümne päeva jooksul kohtuti mitme värvika inimesega ümberkaudsetest küladest. Selgus, et Kodavere murrak on elujõulisem, kui murdeuurijad oletasid. Murdepäevikud ning helisalvestised ootavad edasist uurimist.

Tuuli Annus tutvustas 2007. aasta suvel toimunud TÜ üliõpilaste etnograafilisi välitöid Setumaal, eelkõige Meremäe ning Värskas vallas. Välitöödel uuriti Setumaa elanike toimetulekustrateegiaid ning identiteeti ja selle

muutumist. Seekord keskenduti just noorte arvamustele, samas ei jäänud tähelepanuta ka vanem põlvkond, kellega Tuuli Annuse sõnutsi oli lihtsam jutule pääseda. Ettekandes anti lühilevaate välitöödest, isiklikest muljetest ning esialgsetest tulemustest.

Jätkuna 29. septembril 2005. aastal ARS-i koosolekul peetud ettekandele „Eesti Üliõpilaste Seltsi stipendiaat August Kingu” kõneles Rein Saukas seekord August Kingu reisikaaslasest, Peterburi muusikatudengist Richard Vilmansenist. Lühiettekanne näitlikustas endisaegsete rahvaluulekogujate elulooandmete kogumise võimalikkust tänapäeval.

Aado Lintrop võttis osa 25.–26. mail 2007. aastal Vlčnovis Tšehhimaal toimunud folkloorifestivalist nimega *jízda králů* – kuninga sõit. Festivali keskmes on pühapäeval toimuv protsessioon, mille peakangelane – kuningas – valitakse kümne- kuni kaheteistaastaste poiste hulgast. Kuninga relvastatud ihukaitsjateks on kaks sama vana poissi, ratsasalga aga moodustavad nekrutid – 18-aastaseks saanud noormehed. Tänapäevaks vaid Vlčnovis säilinud komme oli veel XIX sajandil laialt levinud Määrimaal, Böömimaal ja Slovakkias.

Kombes on nähtud vana nelipühade tähistamise rituaali jätku, samuti seostatakse kuninga sõitu ajalooliste sündmustega. Teisalt seostub kuninga sõit ka initsiatsiooniriitustega, sest lisaks täisikka jõudnud poistele on selles eriline koht sama vanadel neidudel.

Madis Arukask viis kuulajad Lenigradi oblasti keskvepsa maailma. Muljed Kesk-Vepsa küladesse tehtud kogumismatkast puudutasid erinevaid värvikaid informante ja nende suhteid pärimusmaterjaliga, kohalikku loodust ja subjektiivseid muljeid kogetust. Paikonna pärimust iseloomustavad metsaeluga seotud usund ja lood, itkud, nõidus ja ravimaagia, laulud ja tšastuškad. Madis Arukask tõdes, et keelejuhtideks olnud inimesed elavad pärimusolendite maailmas peaaegu nagu reaalsuses, eksisteerib pärimuse ja tsiviilühiskonna dihhotoomia.

Konverentsipäeva lõpetas Maarika Lauri vepslaste kaduvat maailma kajastav film „Elavalt maetud”, mida kommenteerisid Madis Arukask ja Taisto Raudalainen. Kogumiskonverentsi toetas Eesti Kultuurkapital.

AVE TUPITS